

Üniversite ve Mülkiye^(*)

Korkut BORATAV^(**)

Öğrenci kardeşlerim, çocuklarım ve dostlarım. Hepiniz hoş geldiniz. Beni buraya çağıran arkadaşlar, "hoca, gel, bir konuş" dediler. "Benden ne istiyorsunuz; iktisat mı istiyorsunuz, yoksa Mülkiye ve üniversite üzerine bir söyleşi mi?" diye sordum. Onlar da, "bir Mülkiye ve üniversite söyleşisi yapın" dediler. "Madem sohbet yapacağız, benden çok ciddi şeyler beklemeyin; karşılıklı oturup, konuşalım" diye kabul ettim.

Sonra düşündüm, "bunlar beni niye çağırdı?" Onun da nedenini tahmin ediyorum. Geçen gün fakültede dekan seçimi yapıldı. Şimdi seçime, YÖK düzeniyle kapışmamak için "eğilim yoklaması" deniliyor. Toplantı başlarken, rektör dedi ki; "bu toplantılara, en kıdemli öğretim üyesi başkanlık eder." Meğer, en kıdemlisi benmişim. Seçimi yönetip sonuçlandırdım. Bu, ne anlama geliyor? Bu fakültede topun ağzındaki; yani en erken emekli olacak hoca da benim. Bizim bu çocuklar da beni, "Emekli oluyorsun. Bize biraz hikâye anlat; geçmişten bahset?" diye çağırmış olsalar gerekiyor. Reklam filminde biri var ya, "bizim zamanımızda" diye başlayıp yalan da söylüyor. Niye yalan? Bizim zamanımızda dolar hiçbir zaman 1 lira olmadı da on-

(*) Mülkiye İktisadi Araştırmalar Topluluğu'nca 22 Ekim 2002 günü SBF Konferans Salonunda düzenlenen söyleşinin bant çözümleridir. Bant çözümleri, Prof. Dr. Korkut Boratav tarafından gözden geçirilmiştir.

(**) Prof. Dr., A.Ü. SBF

dan... Ben, doların 1,40 TL ile başlayıp, ilk devalüasyonda 2,80 olduğunu biliyorum. İşte ben de, bu reklam filmi kahramanı gibi, size "bizim zamanımızda" diye bazı hikâyeler anlatacağım. Önce biraz üniversiteden, sonra da biraz Mülkiye'den bahsedeceğim. Ama hep kendimin veya yakınlarımlarımın kişisel deneyimlerimizi, bu olaylarla ilgili düşündüklerimi, geçmiş gözlemlerimi size aktaracağım.

***

Önce üniversite ile başlayarak üç olaydan söz edeceğim. Üç olay da, devletin ve siyasi iktidarların çeşitli dönemlerde üniversitelerdeki aykırı seslerle nasıl baş ettiği konusunda. Üniversite bünyesinde bazen siyasi iktidarla, hatta düzenle uyuşmayan, aykırı sesler oluyor ve iyi ki oluyor. Bunlarla devlet, hatta bir kurum olarak üniversite nasıl baş etmiş? Bundan bahsedeceğim. Bu üç olay da dolaylı olarak veya doğrudan benimle ilgili. İlk anlatacağım olay, benim şu anda sizinle konuşmamı belirleyen bir hikâyeye, üstelik 70 yıl önce olmuş. 70 yıl önce, anlatacağım olay olmasaydı, ben şimdi burada, sizinle konuşuyor olmayacaktım. "*Hoca, sen 70 yaşında değilsin herhalde*" diyeceksiniz; ama müsaade edin, hikâyemi anlatayım.

Olay, 1932 yılında İstanbul'da, Türk Tarih Kongresinde meydana geliyor. Sizlerin zamanında var mıydı bilmiyorum. Biz okuldayken, Orta Asya'dan göçleri gösteren bir büyük tablo vardı. O tablonun oluşmasına katkı yapan birinci Türk Tarih Kongresi toplantı halinde ve o haritanın arkasında yatan tarih tezleri, resmi doktrin olarak kamuoyuna ve Darülfünun camiasına aktarılıyor.

Darülfünun, o zamanki üniversitenin adı. Bir profesör -İsmi Zeki Velidikürsüye çıkıyor ve tarih tezini eleştiriyor; tezde hatalar olduğunu söylüyor. Ertesi gün Maarif Vekili Reşit Galip kürsüye çıkıyor ve diyor ki; "*Zeki Velidi Beyin, Darülfünun'daki kürsüsü önünde talebe olarak bulunmadığıma çok şükrediyorum*" Dönemi düşünün; 1932 Türkiye'si... Bir Maarif Vekili bu sözü ederse, arkasından çok ciddi sorunlar ve sonuçlar çıkacak. Fakat hocalarına yönelik bu suçlamayı hazmedemeyen dört genç asistan, o zamanki ismiyle "ilmi yardımcı", ertesi günü Maarif Vekiline bir telgraf çekiyorlar ve "*bizler, Zeki Velidi'nin talebesi olmakla iftihar ediyoruz*" diyorlar. Bu telgrafın çekilmesinden iki gün sonra hocaları Fuat Köprülü ki, bu dört genci çağırıyor, diyor ki; "*tasınızı, tarağınızı toplayın ve Maarif Vekâletine başvurun, öğretmen olarak tayininizi isteyin. Artık Üniversitede size hayat yok*".

Gençler, Maarif Vekâletine başvuruyorlar. Bunlardan birisi de Konya Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak tayin ediliyor. Bu zat, benim babam Pertev Naili'dir. Oraya gidince, Konya'da öğretmenlik yapan annemle karşılaşıyor. Evleniyorlar ve ben, 1935 yılında Konya'da dünyaya geliyorum.

Demek ki Zeki Velidi resmi tarih tezine karşı aykırılık yapmasaydı; aykırılığına tahammül edilseydi; bu 4 asistan hocalarının fırçalanmasını kendi gençliklerine ve ilim anlayışlarına aykırı bulmasalardı ve protesto telgrafi çekmeselerdi, Korkut Boratav dünyaya gelmemiş olacaktı; ve burada bu söyleşiyi yapmıyor olacaktık. Sonuçları, benim açımdan mutlu; ama olayın kendisi bizim ailenin öyküsü dışında bir özellik taşıyor ve üniversitelerdeki aykırı seslerle devletin ve üniversitelerin nasıl baş ettiğine ilişkin bir örnek olay oluyor. Bu "baş etme" yöntemi, dönemin bazı özelliklerini de gösteriyor: Bu aykırı gençler, Darülfünun bünyesinde tutulmayacaklar; fakat devlet "baba" olduğu için, kendilerini sokağa da atmıyor. "Gidin, başvurun, öğretmen olarak hizmet edin" diyor. Daha sonra anlatacağım iki olayda bu duyarlılık kayboluyor. Ancak, öte yandan üniversite gençleri korumuyor: "Aman! Hemen gidin, başımıza iş çıkarmayın. Biz, doğru veya yanlış, resmi tezleri sineye çekeceğiz." Zeki Velidi daha sonra istifa edip, Almanya'ya gidiyor.

İkinci olay: Madem babamla başladım, babamla bir adım daha ileri gideyim. Zaman geçiyor, Darülfünun lağvediliyor, İstanbul Üniversitesi kuruluyor ve Nazi Almanya'sından kaçan bir bölümü Yahudi, diğerleri solcu olan ve Türkiye'nin boyutlarında önemli sayılacak sayıda Alman bilim adamı önce İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasına, daha sonra Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasına katkılar yapıyorlar. Zaten araştırmacı özelliklerini sürdüren babam (aradaki aşamaları anlatmıyorum) Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne önce doçent, sonra da profesör olarak akademik hayata tekrar girme fırsatı buluyor. İkinci Dünya Savaşı patlak vermiş. O yıllar da, Türkiye'nin de karanlık yılları. Sadece savaşın tehdidi ve ekonomik yokluklar bakımından değil, başka bakımdan da karanlık yıllar; Türkiye'de çok kuvvetli bir Alman sempatanlığı ve Nazizm rüzgârı esiyor. Babam, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi içinde iki tane daha öğretim üyesi, - Behice Boran ve Niyazi Berkes- ve üniversite dışından da arkadaşları ile birlikte, bir dergi çıkarıyorlar; yazıları, konferansları ile o dönemin egemen havası olan Nazizme ve onun Türkiye'deki yansımaları olan ırkçılık ve Turancılığa karşı tavır koyuyorlar; gevşek anlamıyla "sol" denebilecek bir çizgi savunuyorlar O dönemin sağ akımları, "*bunlar hümanisttir, solcudur, Sovyetleri tutarlar, komünisttir*" diye saldırıya geçiyorlar.

Savaş bitiyor. Yalnız, savaşın bitmesinin hemen ertesinde, -Türkiye tezatlar ülkesidir- 1946 yılında, Almanya'dan göç eden Yahudi profesörlerden biri olan Ticaret Hukuku profesörü Hirsch, üniversitelere özerklik tanıyan yeni bir yasanın oluşmasına katkıda bulunuyor. 1946'da, o zamanki Vekil Hasan Ali Yücel'in onayı ve desteğiyle yeni bir Üniversiteler Yasası çıkarılıyor ve üniversiteler özerk oluyor. Özerklikle birlikte önceki yıllarda Nazi Almanya'sına destek veren cereyanlar, bu sefer "anti-komünizm" yafatası altında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesindeki bu üç öğretim üyesinin atılmasını hedefleyen fırtınalar estiriyorlar.

Yine paradoksal bir şey söyleyeyim. İktidarda CHP vardır. CHP, bugünlerde demokrasi ve özgürlükler yanlısı bir siyasi hareket olarak ün yapmıştır; ama özellikle 1947'den itibaren Türkiye'de baskıcı havalara da oluşmasına katkı yaptığı bilinmelidir.

CHP iktidarı, özellikle Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer'in çabalarıyla bu üç öğretim üyesinin üniversiteden atılması için bir kampanya başlatıyor. Kampanyaya karşın üniversite direniyor. Hükümetin taleplerini reddediyor. İşte üniversitenin kişilik gösterdiği bir dönem ve bu bakımdan 1932 yılından farklı. Bunun üzerine savcılık mahkemeye veriyor ve üç öğretim üyesi "görevlerini kötüye kullanmak" suçlaması ile yargılanıyorlar. Nedir kötüye kullanmak? Meselâ babam, Namık Kemal'i eleştirme suçlaması nedeniyle yargılanıyor. Burada lafi uzatmayalım. Yargılama sonunda da beraat ediyorlar. Fakat iktidar, bunları tasfiye etmeye kararlı. Ne yapıyor? 1948 Yılı Bütçe Kanununa bir madde koyuyor ve üç öğretim üyesine ait kadroları lağvediyor. Dolayısıyla kadrosu lağvedilen bu üç öğretim üyesi üniversiteden uzaklaştırılıyor; ama "açık memur" statüsüne girerek; yani geçim kaynakları tamamen yok edilmeden, üniversiteden uzaklaştırıyorlar. Dolayısıyla babam, o yıldan sonra, sanıyorum 25 yıl boyunca, emeklilik hakları bakımından 2 yılı 1 yıla sayılarak ve terfi etmeyen bir yarım maaş olarak, ilk boşalan kadroya atanmak koşuluyla "açık memur" statüsüne geçti. Çeşitli başvurularına rağmen de boşalan kadrolara tayin edilmedi. İşte bu da, üniversite ile siyasi iktidar açısından "aykırı" diyebileceğimiz görüşler arasında bir ikinci olay. Bu kez, devlet 1932'deki "baba" tavırları içinde değildir; niyeti bozuktur; ama üniversite ve yargının tavrı sayesinde niyetini tam olarak gerçekleştiriyor. Özerk üniversite, özerklik çok taze olmasına rağmen, tek parti iktidarının izlerine, savaşın karanlık rüzgârlarının etkilerine rağmen kimliğini koruyor ve bu tasfiye hareketinin aleti olmuyor.

Şimdi, üçüncü olayı anlatayım. Üçüncü olay, bu sefer benimle ilgili.

1932 yılındaki ilk telgraf hadisesinden tam 50 yıl sonra biz de burada bir telgraf çektik. Sene 1982. 12 Eylül rejimi gelmiş. Ben Mülkiye’de hocayım. Biz, 1971’de "12 Mart" diye bir baskı rejimi de yaşadık ve bu rejimin geçici olduğunu gördük. 12 Eylülün de geçici olduğunu sanıyoruz. Ne olacak, ne bitecek? Merakla bekliyoruz. Bir akşam televizyonları açtığımızda birdenbire, bir çocuk hastalıkları profesörü olan, bir zamanlar Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı seçilen, sonra kendi seçildiği fakülteyi ikiye bölüp, Hacettepe Tıp Fakültesi’ni ayıran, sonra da Ankara Üniversitesi’ne rektör olup, bizim üniversitemizi de ikiye bölüp, Hacettepe Üniversitesi’ni oluşturan bir zat; İhsan Doğramacı ekranlara çıkmış. Hiçbir resmi görevi yok. Yanına üç veya dört tane, taşra üniversitelerinden kimliklerini tanımadığımız rektör almış. "Bu program nedir?" diye merakla baktık. Bu dört-beş kişi birdenbire, fol yok, yumurta yokken üniversitelerin kökten bir yenilenme ve değişme ihtiyacı içinde olduklarını anlatıyorlar; mevcut düzenin üniversite hayatını tahrip ve felç ettiğini ve bu değişmenin ana gündemi ve eksenini olarak da özerkliğin ortadan kalkması gerektiğini söylüyorlar. Bu yetkisiz zat ve yanında kimliğini bilmediğimiz taşra rektörleri -taşrayı küçümsemek için değil; kimsenin tanımadığı kişiler olduğunu vurgulamak için söylüyorum- tehditkâr bir üslupla "bu düzen böyle devam etmeyecek" mesajını vererek dehşet saçıyorlar. (Sonra öğreniyoruz ki bu konuşma yapıldığında YÖK Yasası Doğramacı ve ekibince hazır imiş) Biz, bunun üzerine birkaç gün içerisinde, sayısını bilemiyorum; ama 50-60 civarında bilim insanı, öğretim üyesi bir telgraf hazırladık ve telgrafı TV’de konuşan kişilere yolladık. "*Sizinle meslektaş olmaktan gurur duymuyoruz*" dedik. İmzacıların hemen hemen hepsi, -benim hatırladığım kadarıyla sadece Ahmet Taner Kışlalı hariçtir- kısa bir süre içerisinde; yani birkaç ay içerisinde üniversiteden atıldılar veya istifa etmek zorunda kaldılar. Ahmet Taner’in de atılanlar listesine katılmamaktan çok rahatsızlık çektiğini biliyorum.

Şimdi, nasıl atıldığımızı biraz anlatayım. Atılmamızın nedenini, sadece telgrafa bağladığımı düşünmeyin. Bunu, biraz da, elli yıl önce babamın telgrafı ile paralellik kurmak için anlattım. Böyle bir şeyin olacağını bekliyoruz. Zira 12 Eylül rejiminin gözlüklerinden bakıldığında sicilimiz bozuk. Biz hâlâ üniversite kurumunu koruma ümit, beklentisi ve karınca kararınca mücadelesi içindeyiz. Fakat anlaşılabilir kararlar alınmış ve "pat" diye bir gün, bir tebligatla, içimizde belki de en az politize sayabileceğimiz bir meslektaşımız tek başına görevden uzaklaştırıldı; Tuncer Bulutay. Tuncer gittikten sonra, "*herhalde hepimiz gideceğiz*" dedik. Hakikaten de birkaç gün sonra, ben ikinci furyada, özerk Fakülte döneminin son dekanı Cevat

Geray ile birlikte görevden alındık. Bu işlem nasıl oluyor? Onu da Tuncer'den öğrenmiştik. Sarı renkli zarfla bir tebligat geliyor. Böyle bir olayı bekliyoruz. Sarı zarf kime gelecek? Ben, koridorda yürürken, şimdi kendisi hatırlamıyor; ama Alpaslan Işıklı üzüntülü bir ifadeyle "*Korkut, zarf sana geldi*" dedi. "*Öyle mi?*" dedim, "*evet*" dedi. Hakikaten biraz sonra bir müstahdem imza karşılığı bir sarı zarf teslim etti. İçinde pelür kâğıdına kopya edilmiş 5-6 satırlık bir yazı var. Şimdi siz pelür kâğıdını nereden bileceksiniz? Kopya kâğıtları var. Daktiloya koyarsınız, kopya kâğıdı taze ise tek bir metni yazdığınızda ince, özel bir kâğıt türü olan pelür kâğıdına 8 kopya çıkabilir. Belli ki benimkisi ilk kopya değil; çünkü iyice soluk çıkmış; güç okunuyor. Metnin kendisi sabit, sadece başlık (yani hitap edilen kişi, daha doğrusu atılacak hocanın adı) değişiyor. Başlık koyu puntuyla çıkıyor. İmza, Ankara Üniversitesi Rektörü Tarık Somer. Diyor ki; "*Ankara Sıkıyönetim komutanının isteği üzerine, 1402 Sayılı Yasanın falanca maddeleri gereği bir daha kamu görevi almamak üzere A.Ü. SBF'deki görevinize son verilmiştir. Gereğini...*"

Ben o sırada 22 yıllık SBF mensubuyum. Bu kadar yıllık hizmetlerimizden ötürü teşekkür, ve bundan sonra başarı dilekleri yok. Bir de, baştan sonra benim için yazılı tekil bir mektup olsa, belki o kadar ağır gelmeyecek. Belli ki, rektörlük makamında işten atılma mektubunun kopyaları önceden yazılmış; hazır bekliyor. Meselâ sıra Korkut Boratav'a geliyor. "*Yaz oğlum yazının başlığına Korkut Boratav'ı yaz*" diyor, ertesi gün onu yolluyorlar. Zaten benden beş gün sonra Cem Eroğul'a geldi, Yılmaz Akyüz'e geldi, Bahri Savcı'ya geldi, Benimle aynı gün Cevat Geray'a geldi. Dekan yardımcılarını Rona Aybay ve Kurthan Fişek'e geldi. Başka kime geldi? Alpaslan Işıklı'ya geldi. Mete Tunçay, daha sonra Baskın Oran'a geldi. Doktorali asistanlar, sözleşmeli statüye geçirildikleri için, 1402 sayılı yasayla değil, YÖK yasasıyla atıldılar. Zira, o sözünü ettiğim televizyon konuşmasının icabı hızla yapıldı; yani YÖK Yasası çıktı; özerk üniversite ve fakülte organlarının hepsi tarihe karıştı.

Bu tasfiye yöntemi ve üslubu, önceki iki olaydan daha da farklı. Bu, tam gaddarca. Yani 1932'de diyorlardı ki, "*evladım, sokakta kalma; sana bir öğretmenlik verelim*" İkincide; Üniversite bünyesinde ve yargıda beceremedikleri tasfiyeye yasal bir kılıf bulmak için, üniversiteden açık memur statüsüne geçirecek uzaklaştırmışlar; atılan kişi, yarım maaş alacak. Üçüncüde, "*bir daha kamuda görev almamak üzere*" üniversiteden atılan adamı, yarı-yarıya "*sivil ölüm*" denilen bir konuma sokuyorlar. Yani artık kamu kesiminden dışlandın, kamudan bir kuruluş alamazsın. O tarihte 23,5 yıl ka-

mu hizmetim vardı. Eğer sonuçları devam etseydi, emeklilikle ilgili haklarım dahi yanmış olabiliyordu. Kısacası, Tablo giderek kötüleşiyor. Üstelik bu defa rektörün de, muhteremin de imzası ve anlaşılan katkısı var.

Bu son olay olurken, aynı günlerde benim oğlum ODTÜ'ye asistan oldu Otuz beş yıl önce dedesi, üç-beş gün önce de babası üniversiteden atılmış, bizim oğlan ısrarla, akademik mesleğe giriyor. Üniversite senin neyine? Demek ki ailede bir hastalık var. Annem o sırada 80 yaşına yakın. Paris'te, çünkü babam Türkiye'de işsiz kalınca Paris'te çalışmaya başladı ve oraya yerleşti. Annem tutmuş, Kenan Evren'e bir mektup yazmış. Ben, Evren'i muhatap tuttuğu için çok rahatsız oldum. Mektupta mealen ve özet olarak, "yeter artık; bizim aileyle uğraşmayı bırakın" diyormuş.

***

Değerli arkadaşlar; lütfen yanlış anlamayın. Bu öyküleri "biz neler çektik" mesajını iletme için anlatmadım. Türkiye'de üniversite hayatının benim aile deneyimime nasıl yansıdığını için ve bu arada mesleğimizin kimi cilvelerini aktarmak için anlattım. Bunlardan "başımıza gelen felâketler" öyküsü olarak bahsetmiyorum. Ben bu fakülteye 42 yıl önce girdim, bu arada, az önce anlattıklarımın çok daha ağır trajediler yaşadık. Meslektaşlarımız, hocalarımız, arkadaşlarımız öldürüldü. Göz altına alınanların, işkenceden geçenlerin sayısı az değildir. İşte 2 gün önce, Kışlalı cinayetinin yıldönümüydü. Çok sevdiğimiz hocamız, ağabeyimiz Muammer Aksoy'u cinayete kurban verdik. Üniversiteler, çok kayıp verdiler, ölü verdiler. Üniversitelere şiddetin girdiği dönemlerde öğrencilerimizden kayıp verdik, tanıdığımız, bildiğimiz, göz bebeğimiz gibi sakındığımız öğrencileri kaybettik. Benim anlattıklarım, bu boyutta trajik olaylar değildir. Bunları, iktidarla, siyasetle, devletle üniversite mensupları arasındaki o gerilimli ilişkinin örnekleri olarak verdim. Ve bunların yetmiş yıllık bir zaman dilimi içinde nasıl farklılıklar içerdiğini göstermek istedim. Bu gerilimleri benim kuşağımdaki herkes yaşamıştır yahut gözlemiştir. Ya susarak gözlemiştir, yahut biraz kendi kendine söylenerek yaşamıştır; veyahut daha ciddi maliyetler üstlenerek yaşamıştır.

Tekrar kendime döneyim. Bu söylediğim olayların dışında akademik yaşamım boyunca siyasi iktidarlara hiç barışık olamadım. Elbette kronik muhalefet eğilimim var, ama sabah akşam iktidarla kavga etmeye hevesli bir insan da değilim. Fakat, çeşitli dönemlerde siyasi iktidarlara davalı oldum. O zaman doçentlik tezi, sınavı, deneme dersi var. Bu aşamalardan geçerek "iktisat doçenti" ünvanını aldım; ama bir de SBF'de doçentlik kadrosuna

atanmak lazım. Bu atanma işlemini güç bela yargı yoluyla aldım. Nasıl? O zamanlar 1970'li yılların başları. Sanırım 12 Mart rejiminde Üniversite Yasası'na özerkliği ihlal edecek biçimde eklenen bir madde gereği, atama işlemi, Milli Eğitim Bakanı imzasıyla tamamlanıyor. Adalet Partili bir bakan, sanırım Ali Naili Erdem, imzayı atmıyor. 60 gün içinde imzalanmazsa "ret" anlamına geliyor. Biz de dava açtık. Rahmetli Turan Güneş hocamız, aynı zamanda avukatlık yapıyor, beni de temsil ediyor. Dava sürerken, İstanbul'dan bir telefon geldi. İstanbul Üniversitesi'nde, doçent olup da, yine ataması yapılmamış bir başka, meslektaşım benzer dava açmış; fakat onun avukatı, "gerekçeniz nedir?" diye bakanlığa sormuş. Bakanlık, "MİT'in olumsuz raporu yüzünden" diye yanıtlamış. Avukat iş edinmiş, raporu istemiş. Bizim Turan Güneş, toprağı bol olsun; işleri bana bıraktı, dava dilekçesini aslında ben yazdım. MİT'ten belge falan istemek benim aklıma gelmedi. İstanbul'daki meslektaşım *"Yahu, benim hakkımdaki MİT belgesi yerine seninkini yollamışlar"* dedi. *"Benim MİT raporunda ne var?"* dedim. Okudu. Dişe dokunur tek bir şey var raporda: *"Korkut Boratav'ın Basın Yayın Yüksek Okulu'ndaki bir daktiloyu çalarak, Mahir Çayan'a verdiği rivayet ediliyor"* deniliyor. Mahir Çayan'ı duymuş olabilirsiniz. Onun da toprağı bol olsun. O sırada devrimci öğrenci hareketinin, DEV-GENÇ hareketinin liderlerinden biri. Bizim öğrencimiz. Daktilo olayının ne olduğunu anladım. Olay şu: O sırada benim odam Basın Yayın Yüksek Okulu binasında. BYYO'daki büro şeflerinden biri *"ağabey, benim üzerime zimmetli bir demirbaş daktilo kayboldu; öğrencilerden öğrendik ki, Mahir Çayan almış, kullanıyormuş. Mahir Çayan'ın da yurtta bir odası var; yani resmi mevki gibi bir pozisyonu var, odası var. Seni dinleyebilir. Şu daktiloyu, gidip, alabilir misin?"* dedi. Ben, Mahir Çayan'ı yüz olarak tanıyorum; ama tanışmıyoruz; ama tabii, ondan büyüğüm. "Ne kadar devrimci hareketin liderlerinden biri de olsa, belki hatırımızı sayar" dedim. Soruşturdum, odasını buldum. Durumu aktardım. *"BYYO'da genç bir memur sorumlu; zimmetli eşya. Ne maaşı yeter, ne de mazeret bulabilir. Rica ediyorum, şunu iade ediver"* dedim. Gerçi bana fazla "ağabey" filan diyerek itibar etmedi; ama; bizim de belli bir şöhretimiz var; hareketin içinde değiliz de, eli kalem tutan bir asistanız. *"Olur, olur. Düşünürüz"* falan dedi ve hakikaten bir iki gün sonra iade etti. Şimdi bu olay böyle gelmiş, MİT'e tersinden girmiş. Biz daktiloyu yürütüp, Mahir Çayan'a vermiş diye görünmüşüz. Doçentliğimiz, davayı kazanıncaya kadar bu nedenle engellendi. Doktoraya bir şey yapamıyorlar; çünkü doktora siyasi iktidar burnunu sokamıyor. Doktora, çıplak unvan; ama doçentlik, unvanı alıyorsun, atanman için o sırada Bakanlığın onayı lazım.

Demin söylediğim o telgraf çektiğimiz dönemde de profesörlükle ilgili aşamaları geçtim. Bir takdim tezi var, ikinci dilden bir sınav var. Jüri olumlu rapor verdi, senato profesörlüğümü onayladı. Benim açımdan saygın olan üniversitemin değerlendirmesi. Fakat profesörlük bu sefer imzaya Cumhurbaşkanına gidiyor. Cumhurbaşkanı da Kenan Evren. İmza çıkmadı. Dolayısıyla ben, acaba profesör müyüm, değil miyim? Çünkü burada kritik şey şu: Profesörlük bir unvan mıdır, değil midir? O zaman doçentlik akademik bir unvandı. Profesör olarak atanmayan adam profesör olur mu? Biz bu konuyu Cem Eroğul'la tartıştık. Onun hukuk mantığına göre biz profesör sayılamamışız, ben de profesör olduğumu iddia ediyordum; yani "Evren'in imzasıyla mı profesör olunur?" havasına giriyordum. Sonra biz, üniversiteden atıldık. Hayatımızdan da şikâyet etmedik. Karım Çiğdem'in, çocuklarımla desteğiyle ayakta durduk. 2,5 yıl Afrika'da hocalık yaptım. Meslek hayatımın en verimli bir dönemidir. Döndük ve idari yargıya gittik: *"'Bir daha kamu hizmeti alamaz' ifadesi, 'örtülü olarak sıkıyönetim devam ettikçe' anlamına gelir"* diye tuturmaya çalıştık. Erken davrananlar reddedildi. Ben Afrika'dayken, Alpaslan Işıklı bana duyurdu, *"Ben de dava açacağım, haberin olsun"* dedi. Ben de uzaktan -birilerinde vekâlet vardı- dava açtım. Siyasi hava değiştikçe, adalet de siyasette esen rüzgâra göre değişiyor. Aynı yasa yürürlükte; erken dava açanları Danıştay reddetti, geç dava açanları kabul etti. Üniversite de direndi, *"Hayır, olmaz"* dedi. Hatta, *"Efendim, bunların sakıncalı olduğu tespit edilmiştir. Bunların öğrenci okutması, not vermesi, sınıf geçirmesi nasıl kabul edilir?"* diye yazı yazdı. Meslektaşlarımı lekelemek istemem; *"bunları herhalde üniversitenin hukuk müşavirleri yazıp rektörlük makamına imzalatmıştır"* deyip geçelim. Buna rağmen, sonunda hava değiştiği için üniversiteye döndük; fakat hangi statüde döneceğim? *"Pat"* diye profesör olarak döndük. Hani Evren'in imzası? Yok. Meğerse o arada geçen dönemde bir yığın kişi, kestirmeden profesör olmuş; yani ekspres yol vardır ya, *"ekspres profesörlük"* çıkmış. YÖK düzeninin başlarında üniversiteler çok öğretim üyesi yitirdiler. Anlaşılan boşluk doldurmak için ekspres profesörlük çıkmış. Tabii bu arada mesleklerine sonsuz saygım olmakla birlikte akademik meslekle hiç ilgisi olmayan orkestra şefleri de, ünlü ressamlar da profesör olmuş. Ben de, hiç haberim olmadığı halde böyle profesör oluverdim. Aslında ben şimdi asıl saygı duyduğum Ankara Üniversitesi Senatosu'nun verdiği profesör unvanını değil, herhalde bu kestirme profesörlük unvanını taşıyorum. İşte anlatacağım üniversite olayları bunlar.

***

Şimdi biraz da Mülkiye'den bahsedeyim. Ben, 4-5 yıl aradan sonra Mülkiye'ye döndüğüm zaman, ortamın çok değişmiş olduğunu fark ettim. Temel farkın ne olduğunu sonraki Mülkiye'yi betimleyerek değil, eski Mülkiye'nin nasıl olduğunu anlatarak aktarmaya çalışayım.

Önce, Mülkiye'ye nasıl girdiğimi de söyleyeyim. Ben, Hukuk mezunuyum, sonra iktisatçılığa heves sardım. Önce, SBF'nin iktisat doktora programına başvurduğum. "*Sen, Hukuk mezunusun. Önce fark sınavına gir*" dediler. Bunun üzerine dördüncü sınıf öğrencileriyle, hatta üçüncü sınıf öğrencileriyle bir-kaç sınava girdim. Onları geçtik, doktora kabul ettiler. O sırada Mülkiye'nin parlak isimlerinden biri olan Atilla Karaosmanoğlu'nu gördüm, Asistan olmak istiyorum. "*Ne tavsiye edersin?*" dedim. Bana, "*Samuelson'un kitabını oku, öyle hazırlan*" dedi. Hakikaten Samuelson'un kitabının 1957 baskılı ilk nüshasını aldım, okudum, o iktisat bilgimle asistanlık sınavına girdim, kazandım. 1960 yılının sonu.

O zamanın akademik hayatı nasıldı? Bunu genç öğrencilerin tam anlaması mümkün değil; çünkü bugünkü akademik hayatın iç düzenini de tam bilmiyorsunuz. Anlamanız için şimdiki adıyla araştırma görevlileri içinde olmanız lazım; ama ben, yine de anlatayım. Bir kere üniversite, 1946 Üniversite Kanununun özelliklerini taşıyor. Bu kanun, Hirsch'in getirdiği Alman üniversiteleri yapısını taşıyor. Bunun, bizim Mülkiye'ye çok olumlu katkısı olmuş. Şimdi geçmişe bakınca bunu değerlendiriyorum. Esası kürsü sistemi. Bir kere fakülte bir tüzel kişilik taşıyor -şimdi taşımıyor- ve fakültenin tümü, bir idari bütünlük taşıyor. Fakültenin tüm sorunları, temel karar birimi olan Fakülte Kurulu'nda çözülüyor. Kıdeme prim veren tek özelliği, fakülte kuruluna, doçent olduktan sonra katılabiliyorsunuz. Buna mukabil kürsü sistemi egemen. Kürsü sistemi ise adeta -bizim Ortaçağ benzetmesi yapalım- usta, çırak, kalfa ilişkisine benziyor. Her kürsü, kendi bünyesine aldığı asistanı; yani çırağı yetiştirecek, olgunlaştıracak, kalfaya dönüştürecek, peştemal kuşatacak ve ideal haliyle; kürsü başkanı, bizzat yetişmesine katkı yaptığı bu genç akademisyenin kendisini geçmesini arzu edecek. Birlikte çalışacaklar ve bir noktadan sonra boynuz kulağı geçecek.

Mülkiye bu sistemde kural olarak iyi çalışmıştır. Asistan olan insan, akademik mesleğe girmiştir. İç denetim işlediği sürece, akademik bakımdan tökezlediği zaman meslekten atılması mümkündür ve bu ayıklama süreci işlemiştir de. Buna mukabil bu sınırlar içindeki iş güvencesi, asistan olan insanın, akademik mesleğe girmiş olma bilinci ciddi bir istikrar getiriyor, meslekte devamlılık sağlıyor ve hatta iyi çalıştığı zamanlar yüksek bir dü-

zeyi yakalama imkânı getiriyor. Bazı alanlarda saygın bir ekol oluşturuyor. Bizim Mülkiye'de bunun örneklerinden biri Sadun Aren. O ve çırakları bir iktisat ekolü temsil ettiler. Sadun ağabeyden sonra, Tuncer Bulutay ve onun ekibi bu geleneği sürdürdü. Bu ekibin çoğunluğu 1980 sonrasında fakülte- den ayrılmak zorunda kaldı. Son temsilcisi, şimdi İktisat Bölüm Başkanı olan; yani Tuncer'in en kıdemsiz çırağı olan Ercan arkadaşımızdır. Sadun Aren'in yakını olan Nejat Bengül, çok önemli bir iktisatçıydı. İntihar etti ve kaybettik. Bir trajedidir. Meselâ Reşat Aktan ve Besim Üstünel, iktisat böl- lümünün gelenek geliştiren hocalarıdır. İktisat dışında fazla iddialı olamam; ama meselâ Seha Meray'ı, yetiştirdiği asistanları, şimdi profesör olan çırak- ları aynı saygıyla anar. Bahri Savcı, Anayasa disiplinde, Cem Eroğlu'nun odasında hâlâ resmi vardır. Bahri Savcı-Mümtaz Sosyal çizgisi de, önemli çizgilerdir.

Bunlar, iyi örnekler. Kötü sonuçlar vermesi de mümkündür; fakat bizim girdiğimiz dönemde, bu sistemin iyi işlemesi nedeniyle asistanlar, garip bir şekilde kendilerine güven kazandılar, Kollektif ortamın getirdiği, Mülkiye ortamının getirdiği katkıyla güven kazandılar. Kötü olan hoca-asistan ilişki- lerinde bile ezilmediler, kendi kimliklerini kanıtladılar.

Şimdi size kendimle ilgili bir örnek vereceğim. Ben, yurt dışına gittim, 2 yıl kaldım, geldim ve tam o sırada Planlama Teşkilatı bir gelir dağılımı araştırması yapmış. Bu yayınlandı. Ben de bunu inceledim, birtakım prob- lemler gördüm. Bir kere gelir dağılımı bulguları düzgün sunulmuyor. İkin- cisi, metodolojik hatalar var. Bir eleştiri-değerlendirme makalesi hazırla- dım. İktisatçı olanlar görmediyseniz göreceksiniz: Kişisel gelir dağılımının; yani gelirlerin en düşüğünden, en yükseğine doğru sıralanmış halinden olu- şan çokluk dağılımının özet bir istatistiki ifadesi vardır; "Gini oranı" denir. Planlama verilerinden dört alt dağılım için Gini oranlarını hesaplamaya kal- kıştım. Pek çok istatistik kitabında formülü yok. Birinde buldum; formülü çözdüm, DPT verilerinin üzerinden hesaplamaya kalktım; fakat o yıllar Türkiye'de bu hesabı yapan yok. İstatistiki formül verilmiş, niye hesaplan- mıyor? Bilgisayar yok. Elle hesaplamak da müthiş zor; yani 60-70'lik bir çokluk dağılımının -şimdi yöntemi hatırlayamam- her bir büyüklüğü, diğer- leriyle (ve önceki değerlerle), toplayan, çıkararak, çarpan işlemleri gerektiren ve bu yöntemi sonrakilerle tekrarlayarak olağanüstü zaman tüketici bir sü- reç gerektiriyor. Şöyle söyleyeyim: 70 tane rakamdan oluşan bir dağılımın Gini katsayısını hesaplamak için meselâ iki gün uğraşıyorsun, tek bir sayı bulabiliyorsun. Tek bir rakam için iki gün uğraşıyorum. O sırada bilgisayar- lar yok, hesap makineleri var; fakat hesap makineleri de geliştikçe büyüyor.

Marchand marka bir hesap makinesi var. Muazzam bir gürültüyle çalışıyor, makineli tüfek gibi sesler çıkarıyor. Basit bir hafızası var; fakat etkin değil. Diyelim ki verileri işledin, basit hafızaya aktardın, bir işlemi tamamlayacaksın, meselâ 38 saniye makineli tüfek gibi çalışıyor. Yandaki odalar, benim gürültümden bitap düştüler. Şöyle bir şey; iki gün çalışıyorsun, tek bir rakam elde ediyorsun; 0,6078. Ya yanlışa? Doğru olduğunu nasıl anlayacaksın? İki gün daha çalışacaksın. Bende hâlâ öyle bir his vardır ki (belki de yanılıyorum), benden önce Gini oranını böyle hesaplamış kimse yoktur. Sonra bir iki gün daha çalışıyorsun ve gerilim halindesin; ya aynı rakam çıkmazsa? Neyse ki, benim hesapladığım dört Gini oranının her birinde ikinci denemelerde de aynı rakamlar çıktı. Böylece, sanırım iki haftayı aşan bir dönemde Türkiye için, tarım ve tarım-dışı sektörler ve ücretler için dört Gini oranını hesaplayıp, bir kez de doğruluğunu kontrol ettim.

Şimdi, bunu niye anlatıyorum? İsim vermeyeceğim; ama Mülkiye hocasistan ilişkilerinde daima iyi örnekler de olmamıştır. SBF Dergisinde, 1966 yılı sayılarından birinde o makale var. Gelir dağılımı araştırması ile ilgili makaleyi hazırladım, fakülte dergisine vereceğim. O zamanki kurala göre, makaleyi kürsü hocasına verirsin, o onaylar. Bizim kürsü hocası benim yazıya şöyle bir baktı; "olmamış" dedi. Nedeni de yok. Müthiş sinirlendim. Şimdi bakın, doktoralı asistansınız ve böyle bir davranışı sineye çekmek zorunda değilsiniz. Ben, o yüzden kürsü değiştirdim ve yazımı da Fakülte dergisinde bastırdım. Şunu demek istiyorum: Bugünkü ortamda gençlerde böyle bir özgürlük alanı yok. Bu davranış bana özgü de değil, kişisel bir cesaret örneği de değil. Fakülte, benim bilimsel özgürlük alanımı ve bu tür bir davranışı anlayışla karşılıyor. Ben bu problemi, diğer hocalarla görüştüğüm zaman anladılar, pozitif karşıladılar ve benim kürsü değiştirmeme kolaylık gösterdiler.

1960'lı yıllar, siyasi çalkantı yılları. Öğrenciler, normal olgun insan olarak görülüyor; yani siyasete katılmaları doğal karşılanıyor, siyasete de katılıyorlar; ama siyasi partilere değil. O sırada Türkiye'de yaygın olan politik guruplara katılıyorlar. 1960'lı yılların büyük bölümünde öğrenciler arası siyasi çekişme ve mücadeleler şiddet boyutu taşımadı. Farklı siyasi grupların katıldığı öğrenci derneği ve temsilciliği seçimleri yapılırdı. Ömür Sezgin, Cengiz Çandar bu yıllarda sol grupların, Fikir Klüpleri Federasyonu ve Dev Genç'in temsilcileri olarak çok gruplu katılımı olan seçimler kazandılar. Dönemin sonlarına doğru, öğrenci boykotları, hatta işgalleri ile ortam değişti. 12 Mart askeri müdahalesi ve bu müdahalenin bir aşamasında Nihat Erim hükümetinin bakanı Şadi Koçaş'ın "balyoz hareketi" diye nitelendir-

diği solu ezme operasyonlarının üniversitelere de uygulanması Mülkiye'nin üzerine bir kâbus gibi çöktü. Dekanımız Mümtaz Soysal tutuklandı ve yargılandı. Dayanışma göstermek için askeri mahkemenin her celsesine çok sayıda SBF'li hoca ve asistan katıldık. Bahri Savcı ve Cahit Talas gibi hocalarımız da tutuklandılar. Fakültenin içi polis ve askerden geçilmez oldu. Odalardaki "sakıncalı" olabilecek kitaplar saklandı. Çok sayıda öğrenci, çok daha ağır tezgâhlardan geçti.

1980 sonrasının ortamını anlattım. 12 Mart fırtınası sonrasında ise, 1970'li yıllardaki öğrenci hareketleri şiddet ögesini çok daha fazla içerdi. Bu dönemde, "ülkücü" diye nitelendirilen öğrenciler okula ve derslere giremez oldular. Sınavlara, özel önlemlerle, bugün Z harfiyle başlayan sınıfların bulunduğu ve bizim "taş oda" diye adlandırdığımız dersliklerde alınıyorlardı. Ancak bazen Site yurdunda kalan ülkücü öğrenciler, Dekanlığa telefon ederek "*bugün toplu halde derslere geliyoruz*" diye haber verirdi. Böyle durumlarda rahmetli Gündüz Ökçün'ün dekanlığı sırasında Yönetim Kurulu derhal dersleri tatil ederdi. O yıllarda verilen SBF diplomalarının sahipleri, önceki ve sonrakilerin çok altında ders saati görmüşlerdir. Cevat Geray'ın dekanlığı sırasında ise, farklı yöntemler kullanılırdı. Bir keresinde, 15-20 kişilik bir ülkücü grubu okula gelecekleri haberi yolladılar. Cevat dostumuz, "*hepsini Fakülte Kurulu'na alın; kendileriyle konuşacağım*" diye talimat verdi. Cevat Geray, Fakülte Kurulu'nun normal toplantılarında fevkalâde uzun konuşmalarla Kurulu yönetmekle ün yapmıştır. Bu kez de ülkücü öğrencilerle konuşmasını öylesine uzattı ki, konuşma son bulduğunda, maraza çıkarmak niyetiyle okula gelmiş bu gençler bitap düşmüş, tüm dinamizmlerini yitirmiş bir halde toplantıdan çıktılar ve esasen ders saatleri son bulduğu için kuzu kuzu yurtlarına dönmek zorunda kaldılar.

1960'lı-1970'li yılların politizasyonu, elbette, öğretim üyelerine, asistanlara da sirayet etti. Herkes birbirinin siyasi meşrebini bilmekte idi. Bu akademik hayata zaman zaman gerilimli biçimde yansdı. Bu tür gerilimler, özellikle Fakülte Kurulu'nun siyasi içerikli bildiriler yayımlama girişimleri sırasında ortaya çıktı. Ancak, akademik düzeyde olumsuz yansımalara yol açmadığını söyleyebilirim. Hatta, Fakülte Kurulu, tam aksine, bilimsel denetim işlevinin, siyasi farklılaşmalar nedeniyle aksamaması için özel çabalar içine girmiştir. Asistanlık sınavlarında, doktora yeterlik sınavlarında ve tezlerde, her türlü akademik kararda oluşan jürilerde, adayın siyasi eğiliminin lehte veya aleyhte bir rol oynamaması için Fakülte Kurulu üyeleri olağanüstü bir titizlik gösterirler; akademik standartların dışındaki ölçütlerin rol oynaması önlenmiş olurdu.

Akademik mesleğe giriş olarak anlaşılan asistanlık sınavları, bu bakımdan, özel önem taşırdı. Meslek prestijli, asistanlık ise mesleğe girişin kritik aşaması olarak görüldüğü için çok çetin yarışma koşulları gerçekleştirdi. Benim kürsümde yapılan bir asistanlık sınavını çok iyi hatırlıyorum. Sınavı, şimdi Boğaziçi Üniversitesi'nde profesör olan Şevket Pamuk ile daha sonra özel nedenlerle meslekten ayrılan, ancak bir yazar ve fikir insanı olarak belli bir ün kazanan Etyen Mahcupyan kazandı. Ancak, ilginç durum şudur: Katılan çok sayıda aday arasında sınavı kazanamayan iki kişiden biri, şimdi Hamburg Üniversitesi'nde iktisat profesörü, diğeri ise Dünya Bankası'nın üst düzey uzmanlarından biridir.

Fakülteye 1988'de döndükten sonra, bu ortam büyük ölçüde değişmişti. En ciddi aşınma asistanların statüsünde ve yeni hiyerarşik yapı ve ortama uyum gösteren subjektif tavırlarında gözledim. Fakülte Kurulu, eski biçimiyle ortadan kalkmıştı. Fakülte, artık, tüzel kişilikten ve özerklikten yoksun bir kurum haline gelmişti. İnsanlar arası ilişki, akademik hiyerarşiye göre oluşmakta; asistanlarla öğretim üyeleri arasındaki ilişkiler, doğrudan bağlantılı olanlar dışında, hemen hemen ortadan kalkmakta idi.

Ancak, kurumların tarihi de önemlidir. Bu nedenle Mülkiye, YÖK ve 12 Eylül döneminde insan gücü kaybı bakımından telafisi imkânsız kayıplara uğramıştır ama YÖK kurallarını fiilen en az uygulayan üniversite birimlerinden biridir. Özellikle şimdiki dekan Celal Göle, bu bakımdan, Mülkiye'nin geleneksel edimlerini mümkün mertebe sürdürmeye gayret göstermektedir. Örneğin, YÖK düzenlemelerine rağmen, asistanlık, SBF'de, hâlâ fiilen "burslu lisansüstü öğrencilik" konumuna dönüşmedi. YÖK, hatta Ankara Üniversitesi, doktora sonrasında asistanların kendi kurumlarında görevlerine son verilmesini istiyor. Bu, daha önce anlattığım Hirsch modeline tam uyum sağlayan Mülkiye geleneğiyle çatışmakta idi. Kendi tarihimiz, uygulamayı da etkiledi ve şimdiye kadar (geçici olduğunu umduğum tek bir istisna dışında) hiçbir asistan doktor olduktan sonra işini kaybetmekle "ödüllendirilmedi". Ancak, kurumların direnme gücünün de bir sınırı vardır ve üniversite ortamını biçimlendiren olumsuzluklar Mülkiye dışında süregelirse, dış dünyadaki bozulma kendi kurumumuza da er veya geç yansıtacaktır.

"Bizim zamanımızda neler oldu; neler yaşandı" diye özetlenebilecek bu söyleşiye burada son vereyim. Beni sabırla dinleyen gençlere, öğrencilerime, dostlarıma teşekkürler ederek...